

Kristina Koppel

eesti keele instituudi
vanemarvutileksikograaf

Jelena Kallas

eesti keele instituudi
vanemarvutileksikograaf

Keeleõppija Sõnaveeb eesti keele kui teise keele õppija abilisena

Internetiajastul levib veebis palju erinevaid sõnastikke ja muid allikaid, kust saab abi emakeelse või võõrkeelse teksti kirjutamisel ja tõlkimisel. Sageli aga ei teata, millisest sõnastikust saab kõige mugavalt vastuse oma küsimusele. Siinses artiklis tutvustame eesti keele instituudi Keeleõppija Sõnaveebi kasutusvõimalusi ja alamlehti ning näitame, millist abi ja infot keeleõppijad sealt leida võivad.

Selleks, et sõnastiku kasutaja ei peaks näiteks sõna tähendusi otsima ühest ja võõrkeelseid vasteid teisest sõnastikust, liigutakse tänapäeva sõnastike maailmas selles suunas, et kasutaja saaks võimalikult kiiresti just temale jõukohasel moel kogu vajaliku info kätte ühest kohast. Sellise eesmärgiga on eesti keele instituut alates 2017. aastast arendanud keeleportaali Sõnaveeb (Koppel jt 2019), mille sihtgrupp on eelkõige eesti keelt emakeelena rääkijad, aga ka vilunud keeleõppijad. 2020. aastal avalikustas instituut Sõnaveebi kõrval algajale ja edasijõudnud keeleõppijale suunatud Keeleõppija Sõnaveebi (Kallas jt 2021a), kust leiab keeleõppija infot umbes

5000 eesti keele kõige olulisema sõna kohta. Sellise suurusega sõnavara on igapäevastes situatsioonides hakkama saamiseks piisav. Sõnad on seletatud lihtsas keeles ning kõik seletustes kasutatud sõnad on portaalis olemas. Nii saab kasutaja tundmatu sõna tähendust mugavalt sealtamast järele vaadata. Keeleõppija Sõnaveebi on lisatud ka ligikaudu 700 pilti, mis aitavad sõnade seletusi paremini mõista. Toome näiteks sõna hiir, millel on kaks tähendust – loom ja vahend (pilt 1).

Keeleõppija Sõnaveebi üks olulisemaid komponente on **sõnavormid**, kuna nende moodustamine valmistab eesti keelt õppides sageli raskusi. Sõnavorme saab vaadata kolmes eri vaates. Vaikimisi on märksõna juures kuvatud sõna põhivormid. Kui sõna saab käännata või pöörata kahel eri viisil (nt *gümnaasium*, *mõtlemata*), on välja toodud mõlemad variandid (pilt 2).

The screenshot shows the 'Keeleõppija Sõnaveeb' website interface. At the top, there is a search bar with the word 'hiir' entered. The main content area is divided into two columns. The left column displays the word 'hiir' with its Estonian definition: 'väike loom, kellel on pikk saba'. It also shows translations in French ('souris') and Russian ('мышь, компьютерная мышь'). Below this, there are two examples of the word in context: 'Kass püüdis hiire kinni.' and 'Ostsin uue juhtmeta hiire ja klaviatuuri.' Each example includes a small image of a mouse. The right column contains sections for 'Sõnavormid' (word forms), 'Sõna seosed' (word relations), 'Ühendid' (compounds), 'Veel sarnaseid sõnu' (other similar words), 'Võimalikud vasted' (possible variants), and 'Sama sõna e-keelenõus' (same word in other languages). A warning icon is present at the bottom right, indicating that the word is automatically generated and may contain errors.

Pilt 1. Märksõna *hiir* Keeleõppija Sõnaveebis

The screenshot shows the 'Keeleõppija Sõnaveeb' (Language Learner Dictionary) interface. The search bar contains 'gümnaasium'. The main content area displays the word 'gümnaasium' with its Estonian definition: '12 klassiga kool, mis annab keskhariduse; selle 10.–12. klass'. It also shows translations in French ('lycée') and Russian ('гимназия'). Below this, there are sections for 'Näited' (Examples) and 'Naabersõnad' (Neighboring words). On the right side, there is a 'Sõnavormid' (Word forms) section with two tabs: 'Muuttüüp 19' and 'Muuttüüp 2e'. Each tab lists various phonetic forms of the word with speaker icons and a 'Näita tabelina' (Show as table) link.

Pilt 2. Märksõna *gümnaasium* põhivormid Keeleõppija Sõnaveebis

Nupu „Näita tabelina“ alt avanevad kõik sõnavormid: käandsõnade puhul kõik käänded ainsuses ja mitmuses, pöörd sõnade puhul kõik pöördelised ja käändelised vormid. Sõnavorme saab vaadata ka koos märkidega, mis näitavad rõhku, vältet, peenendust ja liitsõnapiiri.

Keeleõppija Sõnaveebis saab kuulata ka sõnade **hääldust**. Selleks tuleb vajutada märksõna või sõnavormi kõrval olevale kõlari ikoonile. Sõna põhivormid on sisse lugenud koolitatud häälega näitleja. Näitelauseid loeb ette robotihääli. Selleks oleme rakendanud eesti keele instituudis arendatud kõnesünteesi, mis muudab teksti kõneks.

Uudne on keeleportaalis ka **grammatilise info esitus**. Eesti keele kui teise keele õppijad eksivad sageli näiteks *ma-* ja *da-*tegevusnime (kas *tahan laulma* või *tahan laulda*) või sihitise käände valikul (kas *armastan loomad* või *armastan loomi*). Selleks, et õppijaid aidata, on selgelt välja toodud reksioonid ehk grammatilised vormid, mida üks sõna teis(t)elt temaga koos esineva(te)lt sõna(de)lt nõuab (nt *armastab mida teha* ja *armastab keda-mida*).

Lisaks pakub Keeleõppija Sõnaveeb **naabersõnu** ehk sõnu, mis sageli koos esinevad (nt *kange kohv*, *kohvi keetma* ja *kohvile kutsuma*). Sellised sõnapaarid on kasulik korraga ära õppida, et võõrkeelt rääkides ei tekiks vigu. Keeleõppija ei ole naabersõnade olemasolust sageli teadlik. Ta ei pruugi teada, et teatud nimisõnad käivad koos ainult teatud omadussõnade või tegusõnadega ja nii võib ta sõna paariliseks valida sellise sõna, mis tema emakeeles konteksti sobitub, ent mis õpitavas keeles on vale. Näiteks

Sõnavormid EKI vene keele morfoloogiline andmebaas 2020		
падеж kääne	единственное число ainsus	множественное число mitmus
Именительный кто? что? / kes? mis?	коро́ва	коро́вы
Родительный кого? чего? / kelle? mille?	коро́вы	коро́в
Дательный кому? чему? / kellele? millele?	коро́ве	коро́вам
Винительный кого? что? / keda? mida?	коро́ву	коро́в
Творительный кем? чем? / kellega? millega?	коро́вой ~ коровою	коро́вами
Предложный о ком? о чем? / kellest? millest?	коро́ве	коро́вах
* tärn märgib oletatavat või harvakasutatavat muutevormi / форма предположительна или малоупотребима		

Pilt 3. Märksõna *корова* 'lehm' käändevormid Keeleõppija Sõnaveebis

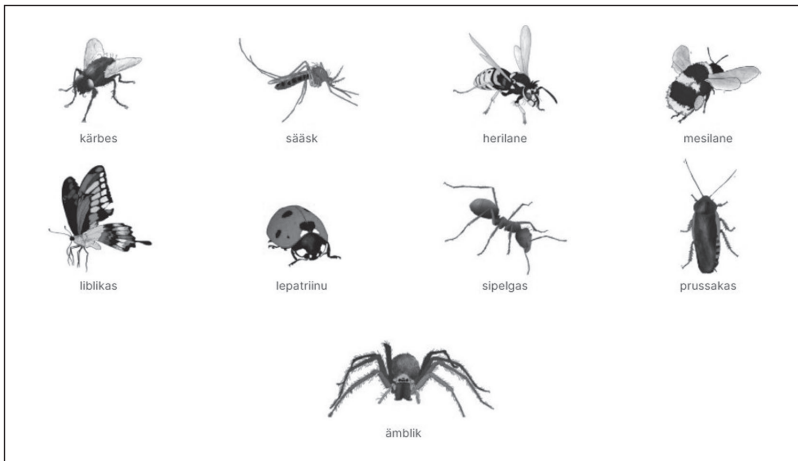
on eesti keeles täiesti tavaline öelda *kange kohv* ja *lahja kohv*, kuid inglise keeles see nii ei ole – seal öeldakse *strong coffee* ehk tugev kohv ja *weak coffee* ehk nõrk kohv. Keeleõppija Sõnaveeb aitabki keeleõppijal valida väljendeid, millega ta saab oma mõtteid loomulikult moel edasi anda, nii et tema jutt või tekst oleks sarnane emakeelse kõneleja omaga.

Keeleõppija Sõnaveebis on tähenduste juurde lisatud ka **sünonüüme** ja **antonüüme**. Teatud märksõnade juures (nt *kool*) on välja toodud ka **liitsõnad**, mille komponent see sõna on (*algkool, keskkool, kutsekool, põhikool, ülikool, koolilaps, koolimaja, koolivend, kooliõde*) ning mis on ka ise märksõnana Keeleõppija Sõnaveebis olemas.

Keeleõppija Sõnaveebi sobib kasutada ka teiste keelte õppimisel ja õpetamisel. 2021. aasta seisuga on kõikidel sõnadel olemas **vene** ja **prantsuse keele vasted**, mida saab omakorda märksõnadena otsida. Tulevikus lisanduvad ka inglise, saksa, soome jt keeled. Vene keele märksõnade juures on ka info, kuidas neid käänta ja pöörata. Pildil 3 on vene keele nimisõna *корова* 'lehm' käändevormid.

Sõnaveebi alamlehelt „**Õpime eesti keelt**“¹ leiab täiendavad õpematerjalid. Näiteks saab sealt vaadata, kuidas kasutada põhi- ja järgarve, kuidas väljendada aega, mida tähendavad mitmesugused lühendid ning kuidas kasutada kirjavihemärke. Samuti saab sealt abi kutse, kirja, CV,

¹ Alamlehed leiab Sõnaveebi menüüst lehe üleval paremas nurgas.

Pilt 4. Putukate illustratsioonid Sõnaveebi piltsõnastikus

avalduse, volituse ja kaaskirja kirjutamisel. Näidismallide kõrval on toodud ka palju kasulikke väljendeid, näiteks kuidas kirja alustada ja lõpetada. **Kasulike väljendite** alt saab keeleõppija kätte vormelid, millega tervitada, vabandada, tänu avaldada ja õnne soovida; samuti vormelid, mida läheb sageli vaja hotellis, restoranis, poes, ühistranspordis ja arsti juures. **Piltsõnastikust** saab aga vaadata näiteks riiete, puuviljade, köögiviljade, söidukite ja loomade pilte. Nii saab keeleõppija oma sõnavara täiendada teemade kaupa, näiteks saab ta korraga ära õppida kõik portaalis kirjeldatud putukad (vt pilt 4).

Eraldi PDF-failidena on võimalik alamlehel „Õpime eesti keelt“ vaadata grammatikatabeleid ning tabelit maade ja rahvaste nimetustega, mis on pärit „Eesti keele põhisõnavara sõnastikust“ (Kallas jt 2014). **Grammatikatabelitest** saab ülevaate, kuidas sõnu käänata ja pöörata ning võrdluse vorme moodustada. Lisaks on näidatud sõnavormide vahelised seosed: millised vormid on põhilised ehk põhivormid ja kuidas saab nende alusel teisi vorme moodustada. **Maade ja rahvaste tabelis** on esitatud valik maade nimesid, seal elavate inimeste ja nendega seotud keelte nimetusi. Riigi lahtrisse on täiendavalt lisatud sisse- või alaleütleva käände vorm, nii et kui keeleõppijal peaks tekkima küsimus, kas õige on *Iisraelisse* või *Iisraeli*, saab ta seda tabelist hõlpsasti järele kontrollida.

Pilt 5. Sõnaveebi alamlehe „Õpetaja tööriistad“ avaleht

Sõnaveebi alamleht „**Õpetaja tööriistad**“² (Kallas jt 2021b) on mõeldud eelkõige abiks eesti keele kui teise keele õpetajatele ja teistele keeleõppega seotud spetsialistidele kursuste kavandamisel ning õppematerjalide, harjutusvara ja testide koostamisel. Õpetaja tööriistadel on neli moodulit: sõnavara, grammatika, kasutusolukorrad ja teksti hindamine (pilt 5).

Sõnavara moodul sisaldab eri vanuses ja eri keeleoskustasemega õppijate sõnavara- ja teemaloendeid. Otsing võimaldab nii ühe sõna otsingut kui ka otsingut keeleoskustaseme ja sõnaliigi kaupa ning nende kombinatsioone. Loendeid saab mugavalt ka alla laadida. Grammatikapädevuse kirjeldustest saab õpetaja ülevaate mingi grammatilise kategooria (nt tegusõna umbisikulise tegumoe vormide või omadussõna ülivõrde vormide) ilmnemisest õppija keelde ning selle kasutamisel toimuvast arengust keeleoskustasemete kaupa. Kasutusolukordade moodul kirjeldab noore keeleõppija keeleoskustasemetele iseloomulikke keelekasutusolukordi ning näitab, millistel tingimustel ja milliste piirangutega ta eri tasemel toime tuleb. Teksti hindamise tööriist võimaldab määratleda teksti tasemekohasust.

Eesti keelt emakeelena rääkijal ning vilunud keeleõppijal soovitame kasutada Sõnaveebi, mis sisaldab võrreldes Keeleõppija Sõnaveebiga rohkem infot, sh uusi sõnu, ÕS-i infot, sõnade päritolu ja huvitavaid fakte. Näiteks on märksõna *šampanja* juures nii ÕS-i, päritolu kui ka entsüklopeediline (*hea teada*) info (vt pilt 6).

² Alamlehe „Õpetaja tööriistad“ leiab Sõnaveebi menüüst lehe üleval paremas nurgas.

The screenshot shows the Sõnaveeb website interface. At the top, there is a search bar with 'šampanja' entered. The page is titled 'šampanja' and dated '05.05.2021'. The main content area is divided into several sections:

- EKI ÜHENDSÕNASTIK 2021**: A definition of champagne: 'vahuvein, mis on erimenetuseel valmistatud Prantsusmaal Champagne'i piirkonnas kasvatatud viinamarjadest'. It also lists synonyms like 'šampanjer' and 'šampanjavein'.
- Sõnavormid**: A list of word forms for 'šampanja', including 'šampanjad', 'šampanjate', and 'šampanjaid'.
- ÕS SOOVITAB**: A recommendation section stating 'Šampanjaks tohib nimetada vaid Champagne'i piirkonnas toodetud vahuveine. (05.05.2021)'. It also lists 'Veel sarnaseid sõnu' (similar words) like 'šampus', 'šampanjer', 'sekt', and 'šampus'.
- Võimalikud vasted**: A section for possible variants, listing 'šampanjavein'.
- Päritolu**: A section for etymology, stating 'šampanja Saksa laenuš sõna, mis on kohanimelise Champagne aluseks olevast ladina sõnast campānia 'põld' lähtuvalt asendatud a-ga'.

Pilt 6. Märksõna *šampanja* Sõnaveebis

Sõnaveebi info pärineb EKI ühendsõnastikust (Langemets jt 2021a, Langemets jt 2021b, Langemets ja Päll 2021, Langemets 2020) ja ligikaudu 80 terminisõnastikust, sealhulgas koolisõnastikest.

Kui Sõnaveebi või Keeleõppija Sõnaveebi kasutades hakkab silma midagi, mis on puudu või vajaks täiendamist, saab sõnastike koostajatele ja portaali arendajatele märku anda tagasiside vormi kaudu (roheline nupp pildil 6 paremal üleval nurgas). Nii sünnib sõnastik, mille koostamise ja toimetamise saavad ka kasutajad ise panustada.

Viidatud kirjandus

- Kallas, Jelena, Indrek Hein, Kristina Koppel, Margit Langemets, Arvi Tavast, Katrin Tsepelina, Ülle Viks, Martin Laubre, Yogesh Sharma, Hardi Niilo 2021a. Keeleõppija Sõnaveeb 2021. DOI: 10.15155/3-00-0000-0000-0000-08977L.
- Kallas, Jelena, Kristina Koppel, Raili Pool, Katrin Tsepelina, Tiiu Üksik, Pilvi Alp, Anu Epner 2021b. Eesti keele kui teise keele õpetaja tööriistad Eesti Keele Instituudi keeleportaalis Sõnaveeb. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 17, 61–80.
- Kallas, Jelena, Mai Tiits, Maria Tuulik, Kristina Koppel, Madis Jürviste 2014. Eesti keele põhisõnavara sõnastik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Koppel, Kristina, Arvi Tavast, Margit Langemets, Jelena Kallas 2019. Aggregating dictionaries into the language portal Sõnaveeb: issues with and without a

solution. – Toim. Kosem, I., Zingano Kuhn, T., Correia, M., Ferreria, J. P., Jansen, M., Pereira, I., Kallas, J., Jakubíček, M., Krek, S. & Tiberius, C. Proceedings of the eLex 2019 conference. 1–3 October 2019, Sintra, Portugal. Brno: Lexical Computing CZ, s.r.o., 434–452.

Langemets, Margit, Kristina Koppel, Jelena Kallas, Arvi Tavast 2021a. Sõnastikukogust keeleportaaliks. – Keel ja Kirjandus 8–9, 755–770.

Langemets, Margit, Indrek Hein, Jelena Kallas, Olga Kiisla, Kristina Koppel, Tiina Leemets, Kristiina Matt, Maia Melts, Sirje Mäearu, Tiina Paet, Oksana Palikova, Peeter Päll, Maire Raadik, Edgar Sai, Alina Smirnova, Hanna Tammik, Arvi Tavast, Mai Tiits, Katrin Tsepelina, Valentina Tubin, Maria Tuulik, Udo Uibo, Tiia Valdre, Ülle Viks, Kristel Karp, Anni Piits Jamnik 2021b. Eesti keele ühendsõnastik 2021. DOI: 10.15155/3-00-0000-0000-0000-08979L.

Langemets, Margit, Peeter Päll 2021. Muutuv ÕS. – Sirp, 29.01.2021.

Langemets, Margit 2020. Sõnaveebi teine tulemine. – Sirp, 13.03.2020.

OK